

BÖLÜM 27

DİĞER BİR MADDE İLE İLİŞKİLİ BOZUKLUKLAR

Halil İbrahim ÖZTÜRK¹

Giriş

Amerikan Psikiyatri Birliği, Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal Elkitabı 5. baskısında (DSM-5) 'Madde ile İlişkili Bozukluklar ve Bağımlılık Bozuklukları' başlığı altında 'Diğer ya da Bilinmeyen Bir Madde ile İlişkili Bozukluklar' alt başlığına yer vermiştir (1). Bu tanı kategorisi, kullanılan madde- nin belirlenemediği ya da kullanılan madde- nin tanı dizgesinde yer verilen madde sınıflarına girmediği durumlar içindir. DSM-5'te yer verilen dokuz madde sınıfı tablo 1'de özetlenmiştir (1,2). Kitabın bu bölümünde, DSM-5'te 'İnhalan ile İlişkili Bozukluklar' kapsamı dışında tutulan nitrit inhalanlar ve nitroz oksit ile psikotrop etkileri nedeniyle kullanım bozukluğuna yol açma potansiyeli bulunan bazı ilaçlara yer verilmiştir. DSM-5'te anabolik-androjenik steroidler de kendi tanısal kategorisine sahip değildir ve 'Diğer ya da Bilinmeyen Bir Madde ile İlişkili Bozukluklar' altında değerlendirilir ancak konu genişliği nedeniyle bu kitapta ayrı bir bölümde yer verilmiştir (bkz: Anabolik-androjenik steroid kötüye kullanımı).

Tablo 1: DSM-5'te Yer Verilen Madde Sınıfları

Alkol
Kafein
Kannabis (esrar)
Halüsinojenler
İnhalanlar (uçucular)
Opioidler
Sedatif-Hipnotik ve Anksiyolitikler
Uyarıcılar (stimülanlar)
Tütün

Nitroz Oksit

Gülme gazı olarak da bilinen nitroz oksit (N_2O), ilk olarak 1700'lü yılların sonlarında Joseph Priestley tarafından sentezlenmiş, solunduğunda ağrı hissini duyarsızlaştırma ve öfori oluşturma etkileri 1800 yılında Humpry Davy tarafından bildirilmiştir. 1844 yılında ise inhale anestezi ajanı olarak tıbbi kullanımı, diş hekimi Horace Wells tarafından bildirilmiştir (3). Gülme gazı partilerinin popüler olduğu Viktorya döneminden beri keyif verici inhalan bir madde olarak kullanılan N_2O son birkaç dekatta bazı kulüplerde ve müzik festivallerinde 'hippy crack' adıyla popüleritesi artmıştır (4).

¹ Dr. Öğr. Üyesi, SANKO Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Ruh Sağlığı ve Hastalıkları AD., dr.h.i.ozturk@hotmail.com

Kaynakça

- American Psychiatric Association: *Desk Reference to the Diagnostic Criteria From DSM-5*. Arlington, VA, American Psychiatric Association, 2013.
- Sadock BJ, Sadock VA, Ruiz P (eds.), *Kaplan&Sadock Psikiyatri Davranış Bilimleri/Klinik Psikiyatri, 11. Baskı*. (Ali Bozkurt, Çev. Ed.). Ankara: Güneş Tıp Kitabevleri; 2016.
- Garakani A, Jaffe RJ, Savla D, et al. Neurologic, psychiatric, and other medical manifestations of nitrous oxide abuse: A systematic review of the case literature. *Am J Addict*. 2016 Aug;25(5):358-69. doi: 10.1111/ajad.12372.
- van Amsterdam J, Nabben T, van den Brink W. Recreational nitrous oxide use: Prevalence and risks. *Regul Toxicol Pharmacol*. 2015 Dec;73(3):790-6. doi: 10.1016/j.yrtph.2015.10.017.
- Işık E, Işık U. *Alkol-Madde Bağımlılığı Nörobijyolojisi, Kliniği, Tedavi ve Psikofarmakolojisi*, 1. Baskı. İstanbul: Sigma Publishing; 2016.
- Howard MO, Bowen SE, Garland EL. Inhalant Related Disorders: From Neuroscience to Treatment. In: Sadock BJ, Sadock VA, Ruiz P (eds.) *Kaplan & Sadock's Comprehensive Textbook of Psychiatry*. 10th ed. China: Wolters Kluwer; 2017. p. 1310-1347.
- Xiang Y, Li L, Ma X, et al. Recreational Nitrous Oxide Abuse: Prevalence, Neurotoxicity, and Treatment. *Neurotox Res*. 2021 Jun;39(3):975-985. doi: 10.1007/s12640-021-00352-y
- Kaar SJ, Ferris J, Waldron J, et al. Up: The rise of nitrous oxide abuse. An international survey of contemporary nitrous oxide use. *J Psychopharmacol*. 2016 Apr;30(4):395-401. doi: 10.1177/0269881116632375.
- Le A, Yockey A, Palamar JJ. Use of "Poppers" among Adults in the United States, 2015-2017. *J Psychoactive Drugs*. 2020 Nov-Dec;52(5):433-439. doi: 10.1080/02791072.2020.
- Zorlu N, Mete L. Diğer Madde Kullanımı ile İlişkili Bozukluklar. *Madde Bağımlılığı Tanı ve Tedavi Kılavuzu El Kitabı* içinde. Ankara: Pozitif Matbaa; 2011. p. 197-205.
- Karabulut V. Reçeteli İlaçların Kullanım Bozukluğu. Evren C (Ed.). *Alkol ve Madde Kullanım Bozuklukları Temel Kılavuzu* içinde. İstanbul: Yerküre Tanıtım ve Yayıncılık; 2020. p.268-290.
- LiverTox: Clinical and Research Information on Drug-Induced Liver Injury [Internet]. Bethesda (MD): National Institute of Diabetes and Digestive and Kidney Diseases; 2012-. Antihistamines. [Updated 2017 Jan 16]. (31/07/2022 tarihinde <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK547896/> adresinden ulaşılmıştır.)
- Acar E, Baydın A, Duran L. Antihistaminik zehirlenmesine bağlı ventriküler taşikardi olgusu. *Deneyisel ve Klinik Tıp Dergisi*. 2013;30 (1): s.121-123.
- Yüksel N. *Psikofarmakoloji*. İstanbul: Ada Basın Yayın Ltd. Şti.; 2016.
- Kiremitçi Ü. Antistaminikler ve Dermatolojide Kullanımı. *İstanbul Tıp Dergisi*. 2004; 4: 25-28.
- Kaya FG. A Patient With Dimenhydrinate Dependence: A Case Report. *Bulletin of Clinical Psychopharmacology*, 2014;24(2):184-187.
- Halpert AG, Olmstead MC, Beninger RJ. Mechanisms and abuse liability of the anti-histamine dimenhydrinate. *Neurosci Biobehav Rev*. 2002;26(1):61-67. doi:10.1016/s0149-7634(01)00038-0.
- Schifano F, Chiappini S, Miuli A, et al. Focus on Over-the-Counter Drugs' Misuse: A Systematic Review on Antihistamines, Cough Medicines, and Decongestants. *Front Psychiatry*. 2021 May 7;12:657397. doi: 10.3389/fpsy.2021.657397.
- Nemanich A, Liebelt E, Sabbatini AK. Increased rates of diphenhydramine overdose, abuse, and misuse in the United States, 2005-2016. *Clin Toxicol (Phila)*. 2021;59(11):1002-1008. doi:10.1080/15563650.2021.1892716.
- U.S. Food & Drug Administration. Sleep Disorder (SedativeHypnotic) Drug Information. (31/07/2022 tarihinde <https://www.fda.gov/drugs/drug-safety-and-availability/fda-warns-about-serious-problems-high-doses-allergy-medicine-diphenhydramine-benadryl> adresinden ulaşılmıştır.)
- Southard BT, Al Khalili Y. Promethazine. In: *StatPearls*. Treasure Island (FL): StatPearls Publishing; July 21, 2022.
- Chiappini S, Schifano F, Corkery JM, et al. Beyond the 'purple drank': Study of promethazine abuse according to the European Medicines Agency adverse drug reaction reports. *J Psychopharmacol*. 2021;35(6):681-692. doi:10.1177/0269881120959615
- Ghossein N, Kang M, Lakhkar AD. Anticholinergic Medications. In: *StatPearls*. Treasure Island (FL): StatPearls Publishing; May 16, 2022.
- Naja WJ, Halaby A. Anticholinergic use and misuse in psychiatry: A comprehensive and critical review. *J Alcohol Drug Depend*. 2017; 5(2):263. doi:10.4172/2329-6488.1000263.
- Chiappini S, Mosca A, Miuli A, et al. Misuse of Anticholinergic Medications: A Systematic Review. *Biomedicine*. 2022;10(2):355. doi:10.3390/biomedicine10020355.
- Örüm MH, Kara MZ, Örüm G, et al. Biperiden bağımlılığı ve nöroleptik malign sendrom ile ayırıcı tanısı: Olgu sunumu. *FNG & Bilim Tıp Dergisi*. 2018;4(4):194-196.
- Gjerden P, Bramness JG, Slørdal L. The use and potential abuse of anticholinergic antiparkinson drugs in Norway: a pharmacoepidemiological study. *Br J Clin Pharmacol*. 2009;67(2):228-233.
- Solak SK. Yabancı Meyve Yeme Sonrası Gelişen Antikolinergik Toksik Sendrom. *JARSS*. 2020;28(4):314-317.
- Hägg S, Jönsson AK, Johan Ahlner. Current Evidence on Abuse and Misuse of Gabapentinoids. *Drug Saf*. 2020 Dec;43(12):1235-1254. doi: 10.1007/s40264-020-00985-6.
- Aldemir E, Altıntoprak AE, Çoşkunol H. Pregabalin Bağımlılığı: Olgu Sunumu. *Türk Psikiyatri Dergisi*. 2015;26(3):217-220.
- Evoy KE, Sadrameli S, Contreras J, et al Abuse and Misuse of Pregabalin and Gabapentin: A Systematic Review Update. *Drugs*. 2021 Jan;81(1):125-156. doi: 10.1007/s40265-020-01432-7.
- Kocaçaya MH, Çöpoğlu ÜS, Şahpolat M, et al. Psikiyatrik Bozukluklarda Modafinil Kullanımı. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*. 2016;8(1):42-51 doi:10.5455/cap.20150525104841
- Greenblatt K, Adams N. Modafinil. 2022 Feb 22. In: *StatPearls* [Internet]. Treasure Island (FL): StatPearls Publishing; 2022 Jan.
- Reinert JP, Dunn RL. Management of overdoses of loperamide, gabapentin, and modafinil: a literature review. *Expert Rev Clin Pharmacol*. 2019 Sep;12(9):901-908.
- Hashemian SM, Farhadi T. A review on modafinil: the characteristics, function, and use in critical care. *J Drug Assess*. 2020 Apr 4;9(1):82-86. doi: 10.1080/21556660.2020.1745209.
- Swapnajeet S, Bn S, Gourav G. Modafinil Dependence and Hypersexuality: A Case Report and Review of the Evidence. *Clin Psychopharmacol Neurosci*. 2016 Nov 30;14(4):402-404. doi: 10.9758/cpn.2016.14.4.402.
- Krishnan R, Chary KV. A rare case modafinil dependence. *J Pharmacol Pharmacother*. 2015;6:49-50.
- Głowacka K, Wiela-Hojeńska A. Pseudoephedrine-Benefits and Risks. *Int J Mol Sci*. 2021 May 13;22(10):5146. doi: 10.3390/ijms22105146.